

A Semmelweis Egyetem épületeinek „rejtett kincsei” 2.

Wenger Tibor dr.

Semmelweis Egyetem, Általános Orvostudományi Kar, Anatómiai, Szövet- és Fejlődéstani Intézet, Budapest

Az *Orvosi Hetilap* 2022. évi 33. számában közzétünk egy képes beszámolót a Semmelweis Egyetem (a továbbiakban: Egyetem) „rejtett kincsei”-ről [1]. Az Egyetem történetének rövid ismertetése után az Egyetem mintegy 40 épületében található olyan „különlegességek” fényképfelvételeit sorakoztattuk fel, amelyek többségét szinte naponta látjuk, de nem nézzük, nem figyelünk fel rájuk. A fényképeket (néhány kivételtől eltekintve) amatőrök készítették: két mérnök (Hajdu-Nagy Péter gépészmérnök és Pécsi Levente építésmérnök) és két orvos (Strausz János és Wenger Tibor). Arra gondoltunk, hogy több szem nemcsak többet lát, de másképpen is érzékeli az egyes „kincsek”-et. A rejtett értékekkel kapcsolatos ismereteinket is igyekeztünk röviden ismertetni, hogy még jobban érthető legyen a fényképek üzenete.

Ezzel a dolgozatunkkal folytatjuk sorozatunkat, és további „rejtett kincsek” fényképfelvételeit adjuk közre. Igyekszünk minél több épület részleteit, különlegességeit bemutatni, de az egy egész könyvre való képanyagot természetesen nem lehet befoglalni egy közleménybe. A válogatás szubjektív, és reméljük, lesz még folytatása – esetleg egy következő Horus-közleményben vagy egy kis képeskönyvben.

Az Egyetem egyes klinikáinak elnevezése az utóbbi években jelentősen megváltozott, elsősorban azért, hogy jelezze azok aktuális profilját, működésük fő irányait. A képek leírásánál zárójelben jelezzük a régi, sokak által jobban ismert neveket, a könnyebb azonosítás érdekében.

1. ábra | A Fűvészkertet az Orvosi Kar Külső Telepétől elválasztó fal az Urológiai Klinikával szemben

A Külső Klinikai Telepet a Fűvészkertből leválasztott területen a 19. sz. végén kezdték építeni, 1911-ig a Kertnek mintegy 70%-a került az Egyetemhez. A II. világháború után a Fűvészkert (új nevén: Egyetemi Botanikus Kert) további csökkentésének megakadályozására Soó Rezsőnek, a Kert igazgatójának erőteljes fellépésére felhúztak egy elválasztófalat (sikerrel) (1. ábra).

A központi épület tanácstermét többször átalakították, szerencsére ezek az átalakítások elsősorban a terem javára és modernizálására szolgáltak. A tradicionális emlékeket többé-kevésbé sikerült megőrizni. Az óra a központi épület építésének befejezésekor, az 1883/84-es tanév kezdetén került a falra. Az alatta lévő Semmelweis-képet később helyezték oda (2. ábra).

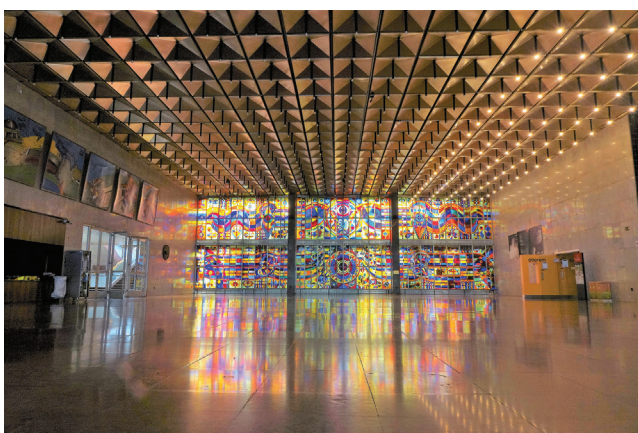
A Nagyváradi téri Elméleti Tömböt (NET) 1978-ban adták át rendeltetésének. A NET épülete utána sokáig Budapest legmagasabb épülete volt (3. ábra).

2. ábra | A központi épület (Rektori Hivatal) tanácstermének eredeti faliórája, alatta Semmelweis Ignárról készült festmény

3. ábra | Panorámakép a Nagyváradi téri Elméleti Tömb (NET) tetőjéről

4. ábra | A NET aulája. A háttérben a Hintz Gyula tervezte üvegmozaik látszik, mely az egyedfejlődést szimbolizálja (közlés dr. Forgács Sándor hozzájárulásával)

A NET aulája már az átadás után is közösségi térként szolgált, elsősorban a hallgatóság vette birtokába. A kép készítésekor az egyébként bútorokkal, hallgatókkal zsúfolt aula teljesen üres volt, ami nagymértékben megkönnyítette a fényképezést. Hetényi Ferenc, a NET igazgatóhelyettese szerint ez évente esetleg egyszer fordul elő (4. ábra).

A Külső Telepen a „Belső Bajok Kór- és Gyógytana Intézet” jogutódaként a Ludoviceum utcában (jelenleg Korányi Sándor utca) épült fel az egyik legnagyobb klinikai épület, mely akkor a II. Sz. Belklinika nevet viselte. Korányi 1909 és 1936 között volt a klinika igazgatója, őt ma is a legnagyobb magyar belgyógyásznak tartjuk (5. ábra).

A Külső Telepet az Üllői út és a Ludoviceum utca [2]¹ felől kerítés választotta el. Az eredeti szecessziós (art nouveau) kerítés Üllői úti része szerencsére átvészelt a háborús megpróbáltatásokat, az 1950-es évek romboló tevékenységét és a legújabb kori építkezéseket is. A kerítés jelentős hányada ma műemléki védelem alatt áll (6. ábra).

¹ A régebben használatos budapesti utcaneveket Ráday Mihály könyvéből [2] vettük át.

5. ábra | Korányi Sándor emléktáblája a Belgyógyászati és Onkológiai (volt I. Sz. Belgyógyászati) Klinika falán

Az Üllői úti klinikák közül a legnagyobb a Sebészeti Klinika lett. Az építkezést 1909-ben fejezték be, és a jelenlegi Bőrgyógyászati Klinika helyén lévő I. Sebészeti Klinikát helyezték itt el. Akkori igazgatója Dollinger Gyula volt. Már az építkezéskor is követelmény volt, hogy az épület építészeti és jellegében is feleljen meg a kor követelményeinek. Így került a klinika lépcsőházába az a szecessziós (art nouveau) ablak, amelyet Róth Miksa tervezett, és a műhelyében készült el 1909-ben. A II. világháborúban (1944-ben) a gyakori bombázások miatt a klinika munkatársai Matolay György igazgató irányításával az ablakot kiemelték és biztonságosan elhelyezték, elrejtve a „kincskeresők” elől a klinika pincéjében (7. ábra).

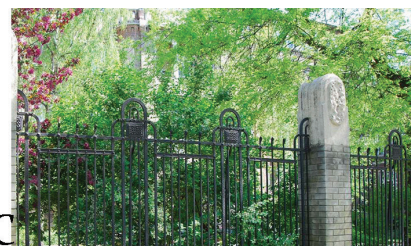
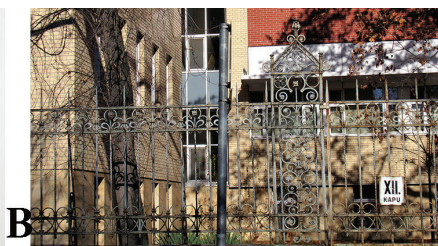
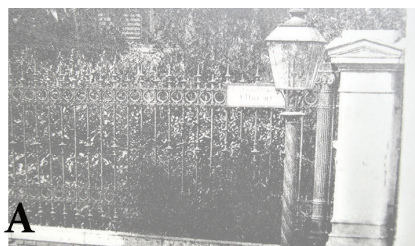
A gyakori átépítések, korszerűsítések sok régi érdekes, szép ipari műemléket „eltüntettek” az épületekből, így a Sebészeti Klinikából is. A 8. ábrán látható az egyetlen megmaradt eredeti ablaknyitó kilincs, a többi az ablakok cseréje, fűtéskorszerűsítés következtében eltűnt (8. ábra).

A Telefonhírmondó Rt. 1936-ban az akkori Fülészeti és Gégyógyászati Klinika (jelenleg Fül-Orr-Gégészeti és Fej-Nyaksebészeti Klinika) bejáratával szemben villanyórát szerelt fel, amely azokban az időkben ritkaságszámba ment. Az órát azóta nem kellett javítani, csak a beállításokat ellenőrizni, illetve a háború után alaposan megtisztítani. Ribári Ottó professzor (igazgató: 1988–1997) mindig felhívta a hallgatóság (és az oktatók) figyelmét arra, hogy az előadások és a gyakorlatok az ezen igen pontos óra által mutatott időben kezdődnek (9. ábra).

A Szigony utca 36 sz. épületbe (Fülgyógyászati Klinika) két lépcsőházat terveztek. A főlépcsőházi lépcsőön eredetileg csak a diplomások és a vezető beosztású segédszemélyzet közlekedhetett, mindenki másnak egy oldalsó, ún. hátsó lépcsőt kellett használnia (10. ábra).

A Balassa utcában, a Fűvészkert szomszédságában 1908-ban fejezték be az Ideg- és Elmekegészklinika építését. A klinika külső képe azóta sem változott. Ezt mutatjuk be a 11. ábrán. A fénykép a klinikával szemben

6. ábra | Az 1909-ben elkészült kerítés részletei a jelenlegi Sebészeti, Transzplantációs és Gasztroenterológiai Klinika előtt (A: akkori felvétel, B és C: jelenlegi állapotában)

7. ábra | A Sebészeti, Transzplantációs és Gasztroenterológiai (volt I. Sz. Sebészeti) Klinika lépcsőházának hármastagozódású ablaka

8. ábra | Ablaknyitó kilincs a Sebészeti, Transzplantációs és Gasztroenterológiai Klinika földszinti folyosóján

9. ábra | A Fül-Orr-Gégészeti és Fej-Nyaksebészeti Klinika folyosói órája

10. ábra | A Fül-Orr-Gégészeti és Fej-Nyaksebészeti Klinika hátsó, ún. csigalépcsője

lévő, lebontásra ítélt épület tetőjéről készült 2017-ben. Azóta ez a telek beépült, s rajta egy modern ház körvonalai kezdenek kirajzolódni, ami szinte lehetetlenné teszi a képen láthatóhoz hasonló felvétel készítését (11. ábra).

A Pszichiátriai és Pszichoterápiás Klinika nappali kórházában (a Pszichiátriai Klinikán) egy kis „képzőművészeti terápiás műhely” van. Itt a betegek festményeket, szobrokat készítenek, ami nagymértékben elősegíti gyó-

11. ábra | A Pszichiátriai és Pszichoterápiás Klinika épülete a Balassa utca felől (Kovács Attila – Semmelweis Egyetem – felvétele)

12. ábra | Betegek által készített falikép (freskó) a Pszichiátriai és Pszichoterápiás Klinika alagsorában

gyulásukat. Környezetüket is szívesen feldíszítik. Ennek egyik szép példáját láthatjuk a 12. ábrán.

Babes Viktor (Victor Babeş), a kolozsvári Babeş–Bolyai Egyetem egyik névadója 1884-től a Bókay Klinika egyik épületében (akkor: Stefánia Gyermekkorház) lévő II. Sz. Kórbonctani Intézetet vezette (13. ábra). Később Bukarestbe hívták, ott is halt meg 1926-ban. Állítólag a hamvait hazahozták az albertfalvai családi kriptába [3, 4]².

² Babes Viktor édesapja Vincențiu Babeş, Babes Vince néven magyarországi román politikus, éveken át országgyűlési képviselő, 1907-ben halt meg. Albertfalván (az akkori kis faluban, közel a fővároshoz) élt, és családjának az ottani temetőben kriptát építtetett. Ide temetkezett, és ide temették el feleségét és gyermekeit is. Egy titkos államközi megállapodás értelmében a kriptában talált csontmaradványokat 1936 szeptemberében „titokban” Hodonyba (Románia), Vincențiu Babeş szülőfalujába szállították. A temetőt egyébként a későbbiekben felszámolták, helyén jelenleg autóbusz-végállomás van [3, 4].

Erzsébet császárné Ferenc József császárt kísérte el annak első magyarországi útjára 1857-ben, és megtekintette a Schoepf-Merei Ágoston által 1839-ben alapított Pesti Szegénygyermek Kórházat is, melynek igazgatója id. Bókay János volt. Gróf Széchenyi István és felesége, gróf Seilern Crescentia 1837-ben látogatták meg az Orthopaediai Intézetet, a gyermekkorház elődjét (14. ábra).

Az Elméleti Orvostudományi Központot (EOK) 2008-ban adták át a Tűzoltó utcai telken. A modern épület számos építészeti díjat nyert, korszerű oktatási és kutatási lehetőségeket biztosít a hallgatóknak és az oktatóknak. Az épületben Győri István műszaki igazgató vezetett körbe, és csak a kíséretében mehettünk be a kazánházba. A szinte patika tisztaságú helyiség igazán különleges élményt nyújt (15. ábra).

Az EOK épületének egyik különlegessége a több beépített, több emelet magasságú „üveg ház”. Tudomásunk szerint Budapesten hasonló jellegű, épületen belüli „zöldövezet” nagyon kevés létezik (16. ábra).

A Gyermekgyógyászati Klinika Tűzoltó utcai részlegének (volt II. Sz. Gyermekgyógyászati Klinika) épületét 1885-ben adták át „Fehér Kereszt Gyermekkorház” néven, elsősorban szegény gyermekek ingyenes gyógyítására. 1946-tól mint II. Sz. Gyermekklinika került az Orvosi Karhoz. 1949-ben vagy 1950-ben (a pontos dátumot nem ismerjük) az udvarban elhelyezett kápolnát lebontották, mindössze egy kis harang (17. ábra) maradt meg mementóként (Fekete György professzor közlése).

Ugyancsak a Gyermekgyógyászati Klinika Tűzoltó utcai részlegének épületében több falikép (freskó) látható, melyek elsősorban az utóbbi évek eredményei, és főleg mesejeleneteket ábrázolnak. Az eredeti falfestményekből a 18. ábrán látható freskó maradt meg, melyen bibliai jelenet látszik, János evangéliumából [4; 43–54.]: „Hit és Remény Mindenkiné” (Jézus meggyógyítja a

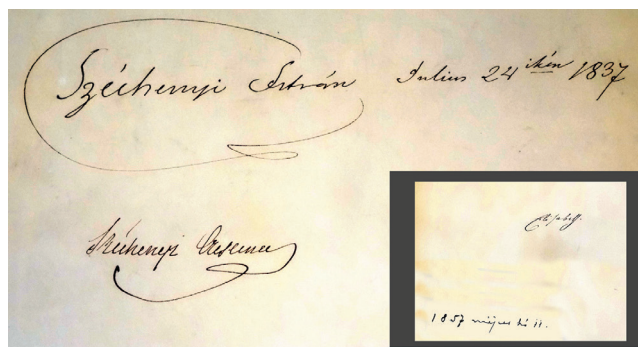

13. ábra

Tulassay Tivadar klinikaigazgató és rektor kezdeményezésére Babes Viktor munkássága előtt tisztelegve az I. Sz. Gyermek-klinikán 2005-ben emléktáblát helyeztek el (A). A táblát Bécsi Antal nyugalmazott főmérnök közreműködésével Domonkos Béla szobrászművész és Szilasi László kőfaragó mester készítette. A tábla szövege:

„Babes Viktor (1854-1926). A kitűnő román patológus és bakteriológus orvosi tanulmányait Bécsben és Budapesten végezte. Orvosi pályafutását a Budapesti Kórbontani Intézetben kezdte Scheuthauer Gusztáv vezetése alatt, akinek 1876 és 1880 között első asszisztense volt. 1880-ban magántanárrá, majd 1884-ben nyilvános rendkívüli tanárrá nevezték ki. 1884-ben az e házban működő Stefánia Gyermekkórházban létesített II. sz. Kórbontani Intézet vezetésével bízták meg. 1887-től a Bukaresti Egyetem Kórbontani és Bakteriológiai Intézetének tanszékvezető egyetemi tanára. Kiemelkedő tudományos munkásságával nemzetközi hírnévre tett szert. Az első magyar nyelvű bakteriológiai könyv szerzője. Az egyik névadója a nagy hírű kolozsvári Babeş-Bolyai Egyetemnek. Személyében a Semmelweis Egyetem az iskoleremítő tudós orvost tiszteli.”

A Babes Viktor professzor által használt boncasztal az I. Sz. Gyermekgyógyászati Klinika (jelenlegi nevén Gyermekgyógyászati Klinika Bókay utcai részlege) udvarán (B)

14. ábra

A Gyermekgyógyászati Klinika Bókay utcai részlegének könyvtárában őrzött „Az Orthopaediai Intézet Emlékkönyve” és a „Pesti Szegénygyermek Kórház emlékkönyve” egy-egy lapjának részlete (ez utóbbi a jobb oldali inzertben) Széchenyi István és felesége, valamint Erzsébet császárné aláírásával

15. ábra

A Tűzoltó utcai Elméleti Orvostudományi Központ legfelső emeletén lévő kazánház

16. ábra

Az Elméleti Orvostudományi Központ egyik „tűvegháza”

17. ábra

Harang a Gyermekgyógyászati Klinika Tűzoltó utcai részlegének (volt II. Sz. Gyermekgyógyászati Klinika) udvarán

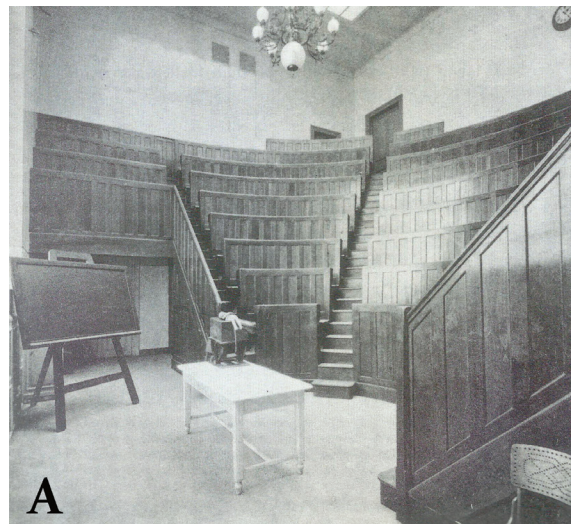

18. ábra | A Gyermekgyógyászati Klinika Tüztoltó utcai részlegének lépcsőházi mennyezetfreskója

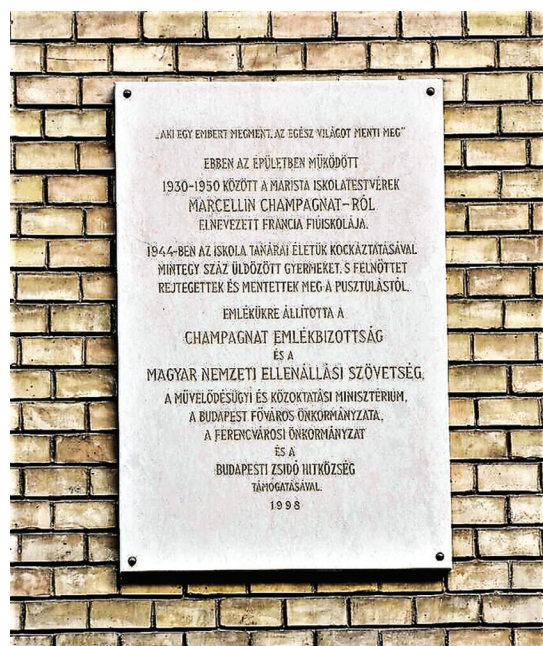
gyermeket Galileában). A festményt Nieger Károly készítette 1897-ben. Nieger Károly 1863-ban született Frankfurt am Mainban, halálának évét nem ismerjük. Solymáron élt, elsősorban templomi faliképeket festett. A klinikán lévő freskót a művészettörténeti források nem jegyzik. Aláírása a képen jól kivehető (Wikimédia Commons).

A Baross utcai Női Klinika igazgatója 1990-ben Papp Zoltán professzor lett. Papp professzor szükségesnek találta, hogy az igen rossz állapotban lévő klinika egészét felújítsák. Ehhez alapítványi forrásokból és a klinika dolgozóinak felajánlásaiból sikerült megteremtenie a pénzügyi alapot. Elve az volt, hogy a klinika az átalakítások alatt is üzemeljen, gyógyítson-oktasson. A felújítás 2002-ben fejeződött be. Ennek egyik szép példája a képen látható tanterem tatarozása, megszépítése [5]. A tanterem híven tükrözi (talán Magyarországon egyedül) a Padovai Egyetemen a 18. században megépített „Anatómiai Egyetemi Előadó terem” meredek, jó akusztikájú felépítését. Ezt sikerült megőriznie, szebbé, kellemesebbé tennie. Jellemző az akusztikára, hogy az 1991 és 2007 között negyedévente megrendezett „Baross utcai Szülészeti Esték” vendégeként fellépő művészek (például Rost Andrea, Presser Gábor stb.) előadásait szinte jobban lehetett élvezni, mint a Művészetek Palotájában (19. ábra).

A Gyógyszerésztudományi Kar központi épülete a volt magyarországi Pasteur Intézet a Hőgyes Endre utcában (előzőleg Rákos utca). Szerencsére az elmúlt évszázad megpróbáltatásai az épületben csak kis károkat okoztak, az épület megőrizte eredeti formáját, patináját. 1930 és 1950 között itt kapott helyet a francia Société de Sainte-Marie (Society of Mary) (Marists) rend iskolája (Wikimédia Commons) A rend alapítója Marcellin Champagnat francia szerzetes volt. Az iskola a II. világháború éveiben oktatási feladatai mellett részben foglytáborból szökött francia hadifoglyokat és nagyobb részben magyar zsidó gyerekeket bújtatott. A szerzeteseket 1950-ben az iskolák államosítása után kiutasították az ország-

19. ábra | A Szülészeti és Nőgyógyászati Klinika Baross utcai részlegének (volt I. Sz. Szülészeti és Nőgyógyászati Klinika) tanterme 1898-ban (A) és 2002-ben (B) (közlés Papp Zoltán professzor hozzájárulásával)

20. ábra | A marista iskola emléktáblája a Gyógyszerésztudományi Intézet utcai falán

21. ábra | Az Egyetem Központi Levéltárának részlete (dr. Molnár László levéltári igazgató felvétele)

22. ábra | „Graffiti” az egyetemi épületek falain

23. ábra | A Pető András Kar Konduktív Gyakorló Szakiskolájának (volt Pető Intézet) egyik gyakorlati termében lévő bordásfal

ból, és Hőgyes Endre utcai helyiségeik az Egyetem tulajdonába kerültek (20. ábra).

Az Egyetem Központi Levéltára évekig a Belső Klinikai Telep egyik melléképületében működött. A helyszűke és a gyűjtemény állandó gyarapodása szükségessé tette a bővítést. Erre akkor adódott alkalom, amikor a Rókus Kórház az Egyetem tulajdonába került (2019), és annak

területén egy megfelelő helyiséget alapos átalakítás után a Központi Levéltár elhelyezésére bocsátottak. A modern tárolási lehetőségek, az állagmegóvás, a Levéltár napi működése, az állandóan bővülő anyagok tárolása így megoldást nyert (21. ábra).

A Hőgyes-tömbben, a Patológiai, Igazságügyi és Biztosítási Orvostani Intézetben (volt Törvényszéki Orvostani Intézet), a belső klinikai udvar tégláin a hallgatók „nyomai” (bevésesei, írásai) több helyen láthatók. A legrégibb, amelyet felfedeztünk, 1904-ben ceruzával készült, és valamilyen véletlen folytán megmaradt (22. ábra).

2017-ben a Pető András Főiskolát az Egyetemhez csatolták, és azóta mint Pető András Kar (PAK) működik. A budai Villányi úti volt Pető Intézet a PAK gyakorlóiskolája lett. A gyakorlati termekben, a lépcsőházban számos ötletes, a gyerekek érdeklődését, figyelmét lekötő rajz, eszköz látható. Ennek egyik szép példáját mutatja be a 23. ábra: a bordásfalon a felkapaszkodást motiválja a különböző magasságokban elhelyezett játékok megszerzése (23. ábra).

Következtetés

Az itt közölt néhány fénykép is bemutatja, amint azt előző közleményünkben [1] is hangsúlyoztuk, hogy az Egyetemen történt átalakítások, változtatások ellenére is sikerült megőrizni a múlt néhány emlékét, és az új építkezések is az Egyetem külsőjének javára szolgálnak. Reméljük, hogy e véleményünkkel az olvasók is egyetértenek.

Irodalom

- [1] Wenger T. “Hidden treasures” of the Semmelweis University’s buildings. [A Semmelweis Egyetem épületeinek „rejtett kincsei”.] Orv Hetil. 2022; 163: 1326–1332. [Hungarian]
- [2] Ráday M. (ed.) Street names of Budapest. [Budapesti utcanevek.] Corvina Könyvkiadó, Budapest, 2013. [Hungarian]
- [3] Sümegh L. Stories of Albertfalva. [Albertfalvi történetek.] Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2013; pp. 45–52. [Hungarian]
- [4] Sümegh L. Reminiscences of Albertfalva. [Albertfalvi emléképek.] Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2018; pp. 141–154. [Hungarian]
- [5] Papp Z. The renewed Gynecology Department in Baross street. [A megújult Baross utcai Női Klinika.] Semmelweis Ignác Alapítvány, Budapest, 2002. [Hungarian]

(Wenger Tibor dr.,
Budapest, Üllői út 26., 1085
e-mail: tibor.wenger@gmail.com)